
APORTACIÓ A L'ESTUDI DEL PÈL EN EL CAVALL HISPANO-BRETÓ DE LA Cerdanya

Pere-Miquel Parés i Casanova
Ricard Parés i Casanova *

RESUM

Hem fet un estudi poblacional del pèl del cavall Hispano-bretó de la Cerdanya; hem considerat 635 individus nats entre 1970 i 1990 (150 mascles i 485 femelles) registrats tots ells en la targeta sanitària equina. Hem determinat els percentatges dels diferents colors i llur evolució en el temps, i hem donat una especial importància als sementals particulars registrats que han actuat els darrers tres anys.

PARAULES CLAU: Cavall Hispano-bretó. Cerdanya. Pèl.

SUMMARY

A population study on the equid coat of the Spanish-breton horse from Cerdanya has been carried out. Data from 635 individuals born between 1970 and 1990 (150 males and 485 females) registered in the Equine Sanitary Target have been taking into account. Percentage of the different colours and its evolution through time has been determined with special attention to officially registered particular stallions.

KEY WORDS: Spanish-breton horse. Cerdanya. Coat.

RESUMEN

Se ha llevado a cabo un estudio poblacional de las capas del caballo Hispano-bretón de la Cerdanya. La investigación ha incluido 635 individuos nacidos entre 1970 y 1990 (150 machos y 485 hembras), registrados todos

* Facultat de Veterinària. Universitat Autònoma de Barcelona

ellos en la Tarjeta Sanitaria Equina. Se han determinado los porcentajes de los diversos colores y su evolución a lo largo del tiempo; se hace hincapié en los sementales particulares registrados que han actuado en los últimos tres años.

PALABRAS CLAVE: Caballo Hispano-bretón. Cerdanya. Capa.

1. INTRODUCCIÓ

El valor del pèl dels èquids constitueix, junt amb algunes particularitats regionals, un signe constant d'identificació individual i, fins i tot, racial. (2) Els patrons racials en races selectes no admet qualsevulla coloració, sinó només algunes de molt concretes; (2) en molts casos uns colors es consideren més valuosos que altres, i això suscita força discussions entre els estudiosos. (2)

Actualment, l'estàndard de la raça Hispano-bretona (HB) no està ben definit, i existeix una gran variabilitat, tant pel que fa a la biometria com als pèls. L'estàndard de la raça, nogensmenys, s'acosta molt a la del cavall bretó pur.

Els treballs existents sobre el cavall HB són ben escassos, i quan toquen el tema del pèl només ho fan de biaix; Cabús (1988) distribueix els pèls de l'HB en alatzà, castany i peixard.

En aquest estudi abordem el camp dels pèls del cavall HB a la Cerdanya, per tal d'intentar conèixer-ne l'evolució i la situació aquests darrers anys.

2. MATERIAL I METODOLOGIA

S'estudia el pèl en la població equina de la raça H.B. registrada a la Cerdanya, mitjançant les targetes sanitàries equines (TSE), entre els anys 1988 i 1991.

Els animals han estat agrupats segons el sexe i l'any de naixement, en funció dels diversos pèls. Tot i que les autoritats hípiques internacionals només admeten els pèls negre, castanya, alatzà, tord i ruà, (7) nosaltres en considerarem, a més a més, d'altres, al menys per evitar confusions. Així doncs, distinguirem els pèls:

N. *Negre*: els filaments pilosos, la pell i els ulls presenten la màxima pigmentació.

A. *Alatzà*: pèl compost per filaments pilosos de color marró clar, que

s'estén per tota la pell; la clina i la cua poden ser més clares. (3)

I. *Isabela*: els filaments pilosos són de color groc i els remes i els extrems negres. (3)

F. *Falb*: els filaments pilosos són de color groguenc, amb els extrems del mateix color.

T. *Tord*: pèl format per la barreja de filaments pilosos blancs i negres en diferent proporció; els remes i els extrems presenten igual color o són més foscos. Com que els cavalls blancs són certament rars (3'7) hem considerat com a pèl tord ("pèl tord molt clar") els "blancs".

C. *Castanya*: pèl format per filaments pilosos rojos més o menys intensos en llur matís -que fa que la tonalitat principal resulti d'un marró fosc- i remes i extrems negres.

B. *Bai*: pèl roig degradat cap a un cert matís grogós, amb els remes i els extrems negres. (3)

P. *Peixard*: pèl format per una barreja íntima de filaments pilosos rojos i blancs. (3)

R. *Ruà*: pèl format per la barreja de filaments pilosos blancs, rojos i negres, en diferent proporció, i amb els extrems negres (3) (esquema 1).

	PIGMENT DE BASE	BLANC	NEGRE	ALATZÀ
	PÈLS SIMPLES	Blanc	Negre	Alatzà
	DILUCIONS	Blanc	Pèl de rata	Falb : Alatzà
C O N V E R S I O N S	+ PÈLS NEGRES	Tord	Negre	Pèl de llop
	+ PÈLS BLANCS	Blanc	Tord	Peixard
	+ PÈLS BLANCS I NEGRES	Gris	Gris	Ruà : Tord Vinós
				Bai
	+ CLINA FOSCA	Pèl d'argent	Pèl d'estornell	Isabela : Castanya
+ CLINA CLARA	Gris o blanc	Gris	Palomino : Alatzà Aclarit	

Esquema 1. Els pèls del cavall (font: autors)

En la recerca, hem deixat de banda les particularitats regionals, com els estels, les llistes, les zebradures i els calçats.

3. RESULTATS

Els resultats obtinguts després de l'estudi del pèl i de sexe de 635 exemplars de HB registrats en les TSE a la Cerdanya apareixen reflectits en el quadre 1.

En tot el tractament de les dades, s'exclou un únic exemplar de pèl gris (una euga nada l'any 1990), puix que no sabíem si entrar-lo com a tal (el "gris" dels francesos) o com a tord.

Pèl	Negre	Alatzà	Isabela	Falb	Tord	Castanya	Bai	Peixard	Ruà	Totals
Mascles	2	101	9	1	1	10	3	19	5	150
Femelles	26	272	37	4	11	59	12	56	8	485
Total	28	373	46	5	12	69	15	75	12	635

Pèl	Negre	Alatzà	Isabela	Falb	Tord	Castanya	Bai	Peixard	Ruà	Totals
% Mascles	1,3	67,3	6,0	0,6	0,6	6,6	2,0	12,6	2,6	-
% Femelles	5,3	56,0	7,6	0,8	2,2	12,1	2,4	11,5	1,6	-
Total	4,4	58,7	7,2	0,7	1,8	10,8	2,3	11,8	1,8	100

Quadre 1. Distribució dels efectius cavallars (N i %) de la raça HB en funció del sexe i del pèl.

La figura 1 mostra la distribució dels percentatges en el total d'exemplars, i la figura 2, segons el sexe.

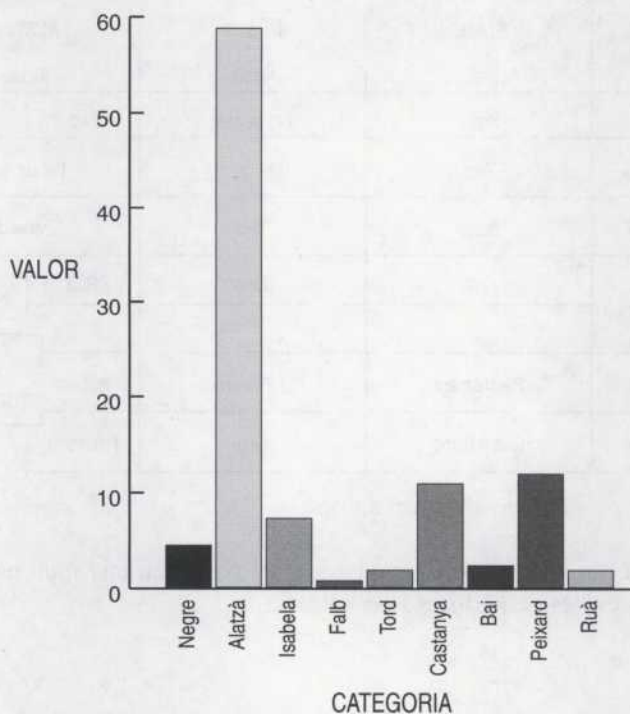

Figura 1. Distribució dels percentatges en el total d'exemplars

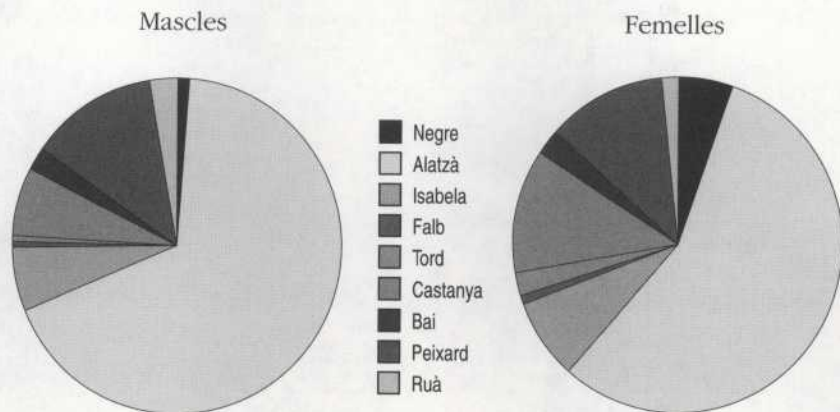

Figura 2. Distribució dels percentatges segons sexe

En el quadre 2 agrupem el nombre total d'exemplars segons llur any de naixement, entre 1970 i 1990.

Anys de naixement	1990	1989	1988	1987	1986	1985	1984	1983	1982	1981	1980	1979	1978	1977	1976	1975	1974	1973	1972	1971	1970
Distribució	26	91	48	78	63	62	54	29	49	37	24	27	12	13	6	3	4	4	3	0	2

Quadre 2. Distribució del nombre total d'animals de la raça HB segons llur any de naixement, entre 1970 i 1990.

En el quadre 3, i a fi de tenir-ne una panoràmica global, agrupem els sementals registrats que han deixat descendència entre els anys 1990 i 1988. Cal tenir en compte els sementals cedits per l'Estat, aquí no consignats, i també els que han actuat sense haver estat registrats.

Any d'actuació	Negre	Alatzà	Isabela	Falb	Tord	Castanya	Bai	Peixard	Ruà
1990	0	35	0	1	1	5	0	8	0
1989	1	21	0	1	1	5	0	7	0
1988	1	22	0	0	0	7	0	1	0
TOTAL	2	78	0	2	2	17	0	16	0

Quadre 3. Pèl dels sementals particulars oficialment registrats que han deixat descendència entre els anys 1990 i 1988.

La figura 3 ens mostra la distribució dels pèls d'aquests sementals particulars.

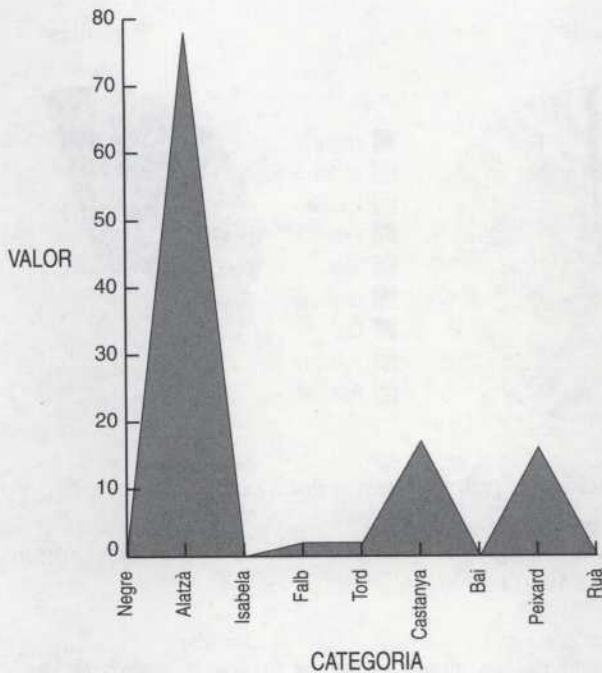

Figura 3. Distribució dels pèls dels sementals

4. DISCUSSIÓ

Tot veient els percentatges dels diferents pèls trobats a la Cerdanya, cal destacar, pels cavalls, l'alatzà, amb un 67'3 %; el peixard, amb un 12'6 %; el castanya, amb un 6'6 %, i l'isabela, amb un 6'0 %. La resta dels pèls trobats constitueixen entre un 2'6 i un 0'6 %.

En les eugues i en les poltres, els resultats mantenen la proporcionalitat expressada a favor del pèl alatzà, si bé aquest percentatge és lleugerament inferior (56'0 %); del peixard, en diem el mateix (11'5 %); els pèls castanya i isabel són més abundats (12'1 i 7'6 % respectivament).

La proporcionalitat dels pèls entre mascles i femelles és manté (n.s. $\chi^2_5 = 10,64$, $P < 0,05$.)

La proporció global d'animals de pèl alatzà supera el 50 % (62'5 - 54'8 %) del total d'efectius (s., $\chi^2_1 = 317,5$, $P < 0,05$). Els pèls peixard, castanya i isabel representen un 14'1 - 9'5 %, un 13'1 - 8'5 % i un 9'1 - 5'2 %, respectivament (95 % LC), i cal estimar-los també com els més importants en l'HB (s., $P < 0'05$).

El pèl negre apareix representat en la mostra amb un 4'4 %. El pèl falb constitueix un percentatge del 0'7 %, mentre que el subconjunt bai representa un 2'3 % del total. Els pèls tord i ruà, finalment, ocupen un 1'8 %, cadascun, del total.

La dominància del pèl alatzà pur s'explica clarament per la major utilització de sementals d'aquest pèl (entre el 58 i el 71 % durant els anys 1990 a 1988); el mateix podem dir del pèl castanya i del peixard. La regla que diu que alatzans aparellats entre ells normalment produeixen només alatzans, és tal volta la més neta de les herències del color en el cavall, i explica la facilitat amb què s'obtenen poblacions o grups amb aquest únic pèl. (4)

Pel que fa al pèl castanya, des del punt de vista hereditari n'existeixen dues menes, que es diferencien per poder donar, o no, algun producte alatzà.(4) Els castanys "impurs", (4) units entre ells o amb negres, poden originar alatzans, a més de castanyes i de negres.(4) Atesa l'elevada proporció de productes alatzans, podem aventurar que el pèl castanya de l'HB és "impur".

Els pèls isabel i bai vindrien originats pel fet que, com que es tracta d'un problema de dilució,(2) també han d'aparèixer representats (no hi ha sementals registrats amb aquests pèls que hagin actuat els tres darrers anys). El pèl isabel, de fet, sol donar-se en poblacions equines amb abundor d'alatzans.(7)

El pèl negre, ben escàs, probablement en més d'una ressenya haurà estat confós amb el pèl alatzà negrenc apagat (el *requemado* dels argentins, el *liver chestnut* dels anglesos) o fins i tot amb un castanya extrem (en el subconjunt dels creuaments de negre i alatzà el que més abunda són els productes castanyes), i per això hem de suposar que la proporció del pèl negre veritable és més baixa de la que nosaltres hem registrat. Per confirmar-ho, caldria recórrer al comportament hereditari com a criteri de discriminació.(4)

En general, podem afirmar que tots els pèls s'expliquen també molt bé si atenem les races que han intervingut en la formació de la raça HB. Així, ultra la *bretona pura*, de pèl predominantment alatzà (1), cal destacar:

- la *belga*, pel pèl ruà;(1)
- l'*ardenesa*, també pel pèl alatzà, però igualment pel peixard i per l'isabel; (1)
- la *comtois*, pel pèl bai i també per l'alatzà. (1)

El pèl castanya es troba en les ja esmentades races *bretona* (5) i *belga* (6).

El pèl negre és molt rar en la *bretona*, (5) i per això apareix només

ocasionalment (amb aqueixa observació abans feta, però!).

Els escassos pèls gris (un sol animal?) i tord (1'8 %), es deurién a la influència de les races *perxerona* i *bolonyesa*, respectivament, ambdues amb influència àrab.(7)

Volem insistir, finalment, en la necessitat d'anar realitzant més estudis sobre la raça HB, puix que és una raça autòctona nostrada, i presenta un gran interès tant per la seva condició de patrimoni biològic com pel seu important paper en la modelació del paisatge muntanyenc.

I pel que fa als colors, malgrat les dificultats d'apreciar els matisos, caldria, ara, ja anar conformant d'una manera rigurosa i acceptada les variants en cada animal.

AGRAÏMENTS

Volem agrair l'ajut del nostre germà Joan Antoni, per tot el tractament gràfic de les dades, de na Teresa Vilaró i Reverter, per la correcció lingüística, i de na Cristina Barriga i Lleial, per l'entrada dels resultats en l'ordinador.

BIBLIOGRAFIA

- (1) BONGIANNI, M., *Guía de caballos y póneis*. Barcelona, Grijalbo, 1987.
- (2) FUENTES, F. C., *Aportación al estudio de la capa en el caballo árabe de España*. An. Vet. (Murcia), 1987, 3: 107-111.
- (3) MARCENAC, L. N., *Encyclopédie du cheval*. París, Moloine Editeur, 1980.
- (4) ODRIOZOLA, M., *A los colores del caballo*. Madrid: Artes Gráficas Faure, 1951.
- (5) SAÑUDO, C.; FORCADA, F., *Manual de diferenciación etnológica*. Zaragoza, Librería General, 1986.
- (6) SIMS, J. A., *Introducción al estudio de las razas de los animales domésticos*. Zaragoza, Acribia, 1974.
- (7) SOTILLO, J. L.; SERRANO, V., *Producción animal*, vol. I. Madrid, Tebar-Flores, 1985.

1. En el pèl negre els filaments pilosos presenten la màxima pigmentació. El pèl negre pot confondre's amb el negre rogenic (que és, com el de la fotografia, castanya molt fosc) o inclús amb un castanya negre.

2. El pèl alatzà apareix en més de la meitat dels animals de raça Hispano-bretona. El de la fotografia correspon a la varietat fosca, en què la crina i la cua són del mateix color que la resta del cos, d'un color roig fosc.

3. Pèl alatzà aclarit: la crina i la cua són de color blanco-grogós, que recorda l'estopa de lli. El pèl alatzà aclarit és una altra varietat del pèl alatzà.

4. En el pèl isabela els filaments pilosos són de color groc, i els extrems negres. És un pèl que sol aparèixer en les poblacions en les que hi ha abundor d'alatzans, puix que tot sembla ser una qüestió de dilució.

5. Pèl falb, que està integrat per filaments pilosos de color leonat. Es un pèl molt preuat en l'Hispanobretó.

6. Pèl tord (varietat molt clara). Els cavalls blancs veritables són rars, i quasi bé sempre presenten alguns pèls negres, en quin cas ja parlem de tord.

7. Pèl castanya, format per filaments pilosos rojos més o menys intensos en llur matís, i extrems negres. El pèl del semental correspon a la varietat roja (color roig de cirera).

8. Pèl peixard, format per una barreja íntima de filaments pilosos rojos i blancs. El pèl peixard és el segon pèl més freqüent en l'Hipano-bretó de Cerdanya.

9. El pèl ruà està format per la barreja de filaments pilosos blancs, rojos i negres, en diferent proporció. Els extrems són negres.